

якими відповідні суди можуть керуватися при виникненні схожих ситуацій. Так, рекомендаціями Президії Вищого Господарського Суду України від 2 лютого 2010 р. № 04-06/15 схвалено постанову "Про практику застосування господарськими судами земельного законодавства", а рішенням Вищого Господарського Суду України від 1 січня 2010 р. схвалено Узагальнення судової практики розгляду господарськими судами справ у спорах, пов'язаних із земельними правовідносинами. Аналогічно на засадах рішення Вищого Господарського Суду України від 1 січня 2009 р. узагальнено судову практику розгляду господарськими судами справ у спорах, пов'язаних із охороною навколишнього природного середовища, а рішенням президії Вищого Господарського Суду України від 27 червня 2001 р. № 02-5/744, зі змінами від 25 березня 2009 р. № 04-06/44, схвалено постанову "Про деякі питання практики вирішення спорів, пов'язаних із застосуванням законодавства про охорону навколишнього природного середовища".

Отже, законодавчо визначена система державних, самоврядних, виробничих органів та підрозділів і їх компетенція у сфері організації укладання та виконання договорів у галузі використання природних ресурсів, охорони навколишнього природного середовища та забезпечення екологічної безпеки виступають належними гарантіями досягнення мети і завдань державної екологічної політики України, паритету публічних та приватних інтересів різних осіб у цій сфері.

1. Мамутов В. Загальні проблеми науки господарського права на стику XX та XXI століть // Право України. – 2010. – № 8. – С. 4-11. 2. Бобкова А. До питання господарського керівництва екологічним підприємством // Право України. – 2010. – № 8. – С. 4-11. 3. Вінник О. Державно-приватне партнерство з використанням угод акціонерів // Право України. – 2010. – № 8. – С. 47-55. 4. Беяневич О. Про спеціалізацію в правовому регулюванні господарських договірних відносин // Право України. – 2010. – № 8. – С. 64-71. 5. Екологічне право України : Академічний курс : Підручник / За заг. ред. Ю. С. Шемшученка. – К. : ТОВ "Видавництво "Юридична думка", 2005. – 848 с.

Надійшла до редколегії 17.05.11

Н. Клименко, д-р юрид. наук, проф.

ПРОБЛЕМИ СУЧАСНОЇ КРИМІНАЛІСТИЧНОЇ ДИДАКТИКИ

Висвітлено проблеми криміналістичної дидактики. Розглянуто особливості підготовки фахівців-криміналістів в Україні і зарубіжних країнах та необхідність її вдосконалення.

Ключові слова: криміналістична дидактика, методи та система навчання, підготовка кадрів, західні технології, електронні лекції, телемости в системі Інтернет.

Изложены проблемы криминалистической дидактики. Рассмотрены особенности подготовки специалистов-криминалистов в Украине и зарубежных странах и необходимость её совершенствования.

Ключевые слова: криминалистическая дидактика, методы, система науки и обучения, подготовка кадров, западные технологии, электронные лекции, телемости в системе Интернета.

The article deals with problems of criminalistic didactics. It focuses on the specificity of training specialists-criminalists in Ukraine and foreign countries as well as on the ways of its improvement.

Key words: criminalistic didactics, methods, system of science and teaching, personnel training, western technologies, online lectures, Internet telebridges.

Заходи протидії злочинності сьогодні не дадуть належного результату, якщо потраплять до рук професійно не підготовлених працівників, а тому на одному з перших місць повинно бути підвищення ефективності навчання фахівців-криміналістів. Під час підготовки фахівців слід забезпечити різноманітність методів навчання обґрунтування їх теоретичних основ і більш тісний зв'язок їх з практикою.

Проблемним питанням в наукознавстві та юридичній науці є, перш за все, співвідношення понять "наука" та "навчальна дисципліна". Це питання важливе для побудови відповідних навчальних курсів [1; С. 4].

Співвідношення науки й навчальної дисципліни розв'язується на основі діалектичних принципів, таких як єдність історичного й логічного, конкретного й абстрактного, індукції та дедукції тощо. Учбова дисципліна криміналістики не збігається зі змістом науки, вона більш вузька ніж наука криміналістики. Історична послідовність розвитку наукових знань відображається в учбовому предметі у формі, яка вільна від випадковостей, сторонніх дискусій, описання методів, деяких відомостей з інших галузей знань відображає найістотніше закономірності цієї послідовності. Тому учбова дисципліна включає не всі наукові знання, а тільки частину їх. Це як правило, основні знання і деякі відомості з інших галузей знань.

Система учбової дисципліни криміналістики не завжди співпадає з системою науки. Система юридичних наук об'єктивна і лише одна Система ж юридичних дисциплін суб'єктивна, їх може бути декілька. Залежно від спеціалізації, розроблених моделей майбутніх фахівців, криміналістика у системі кримінально-правових дисциплін може викладатися у різному обсязі, за різною системою з виділенням окремих тем [5; 6].

Методи навчально-пізнавальної діяльності відрізняються від методів наукового пізнання завданнями, умовами й межами їх застосування з метою отримання нових знань і закономірностей, які становлять предмет її пізнання, узагальнень і систематизації цих знань у навчальному пізнанні – з метою вирішення завдань навчання, оволодіння знаннями конкретної науки, умінь і навичок фахівця. В епоху науково-технічної революції, коли зміст навчання все більше ускладнюється, вища школа покликана застосовувати методи науководослідної діяльності, змодельовати їх стосовно навчального процесу, застосувати методи наук з метою одержання нових знань [3; 4].

Системна організація науки і її розвинута методологія не тільки підвищили ефективність наукових досліджень і практичної криміналістичної діяльності, а й безпосередньо вплинули на якість підготовки спеціалістів, рівень їхньої спеціалізації, структуру криміналістичних і експертних закладів, формування інформаційних фондів та інші сторони функціонування криміналістичних закладів.

Сьогодні виникла проблема вдосконалення системи вищої освіти і покращення підготовки спеціалістів для чого необхідне створення моделі спеціаліста конкретного профілю.

Ця модель є еталоном, який слід впровадити в заходи навчально-виховного процесу протягом найближчого часу. Практична цінність такої моделі в тому, як адекватно і повно вона буде відображати основні вимоги, що ставляться до спеціаліста з вищою освітою на даному етапі розвитку нашої країни. Під моделлю розуміють систему показників, які повинен задовольняти випускник вузу.

Побудова і використання моделей, вимоги, що ставляться до неї, визначаються рамками системного підходу. Модель спеціаліста як його образ, яким він повинен стати для повного періоду часу, виражається певною документацією. Модель спеціаліста включає, перш за все, паспорт спеціаліста, як описання об'єктивних вимог до нього (своєрідний ДОСТ) [3; с. 8].

Модель спеціаліста – це визначення навчальних планів, програм і інших документів, які описують і регламентують процес його підготовки у вузі.

Ми поділяємо концепцію про необхідність розробки моделі спеціаліста на основі моделі його діяльності [7; с. 46]. Критерієм її обґрунтованості є практика з її сьогоdnішніми вимогами. В їх світлі виявляється суттєві недоліки сьогоdnішньої підготовки спеціалістів. Таким чином, виділяють модель діяльності і модель підготовки спеціаліста.

Першу модель діяльності розробляють комплексно спеціалісти відповідної галузі – психологи, економісти і математики. Другу модель підготовки спеціаліста розробляють педагоги (як вчені, так і практики), які навчають спеціалістів. В літературі розроблені різні моделі фахівців правоохоронних органів: слідчого, судді, експерта, оперативно-розшукового працівника тощо.

Так, в США та інших зарубіжних країнах в університетах на юридичних факультетах криміналістика майже не вивчається. Вона викладається і достатньо глибоко в поліцейських академіях з метою оволодіння і використання під час розкриття і розслідування злочинів. Пропозицію виключення криміналістики із числа дисциплін, що читаються в університетах, була висловлена в Міністерстві освіти Росії, але поки що це питання не вирішено в зв'язку з запереченням кафедри криміналістики МДУ [8]. Вважаємо, що криміналістика повинна вивчатися і в університетах, проте у звуженому обсязі (50 – 70 годин) майбутнім суддям, адвокатам, нотаріусам, працівникам виконавчої служби, експертам. Таким фахівцям потрібно читати також відповідні спецкурси з використанням того предмета, який визначає специфіку їх діяльності слідчим, дізнавачам, оперативним працівникам слід читати криміналістику понад 150 – 200 навчальних годин відповідно існуючих на сьогодні програм на криміналістику для спеціалістів конкретної спеціалізації.

Проблемним питанням є і підготовка кадрів для ОВС. Випускники навчальних закладів системи МВС, як зазначають деякі вчені, не одержують необхідних спеціальних знань і навичок для кваліфікованого виконання службових обов'язків на практичній роботі [9].

Необхідно вжити відповідних заходів, щоб навчальний процес максимально відповідав потребам спеціалізації і підготовки фахівців того чи іншого профілю. Вважаємо, що для цього необхідно зменшити час, відведений на навчання дисципліни з участю викладача, і збільшити години для самостійної роботи курсантів. "Криміналістика" є одним із базових предметів для юриста-правоохоронця. Під час її вивчення курсанти повинні вміти аналізувати інформацію, яка надходить з процесуальних і оперативних джерел, правильно оцінювати її та приймати рішення про виконання слідчих і розшукових дій, а також оперативно-розшукових заходів, складати процесуальні документи, оскільки при вивченні кримінального процесу на це також відведено обмаль годин.

З метою реформування відомчої освіти слід переглянути навчальні плани і зміст курсів із спеціальних навчальних закладів, які готують фахівців різних профілів, курсів перепідготовки, підвищення кваліфікації, розробити нові типові навчальні плани зі спеціальних дисциплін, у вищих навчальних закладах з підготовки експертів-криміналістів право на самостійне проведен-

ня криміналістичних експертиз надавати не в повному обсязі, а по окремих видах експертиз (дактилоскопія, трасологія, балістика тощо) [6; 9].

Необхідно зробити акцент на використання комп'ютерних тренажерів з метою вироблення навичок і вмінь проведення окремих слідчих дій з розподіленням ролевих функцій між студентами, комплексні ділові ігри, що включають декілька дисциплін (наприклад, кримінальне право, кримінальний процес, криміналістика), практичні заняття з натуральними об'єктами для вироблення навичок знаходження, виявлення, фіксації і вилучення речових доказів з використанням засобів криміналістичної техніки.

Слід покращити професійний відбір для підготовки фахівців, кандидатів на навчання доцільно перед вступом до ВНЗ направляти їх до практичного підрозділу для ознайомлення з їх роботою. Слід поновити інститути громадських помічників оперативного працівника, слідчого, які існували ще за радянських часів в Україні, що надасть можливість ознайомлюватися зі специфікою роботи вказаних фахівців. Це сприятиме зменшенню кількості звільнень молодих працівників [9].

Проблемою є впровадження досвіду західних педагогічних технологій (партнерських вузів Німеччини, Норвегії, Швеції, Фінляндії) Перш за все це викладання дисциплін кримінального циклу, включаючи і криміналістику – методи порівняльного правознавства, про поширені в західній юриспруденції. Така інформація використовується не тільки в науковій діяльності викладачів (дисертації, монографії, статті), але й під час підготовки курсів, лекцій, розробки нових спецкурсів, складання планів практичних занять. Це викладання юридичних дисциплін однотиповими блоками і наприклад на 1 – 3 курсах предмети цивільно-правового циклу, а на 4 курсі – кримінально-правові дисципліни, такі як кримінальне право, кримінологія, кримінально-процесуальне право, юридична психологія, прокурорський нагляд, кримінально-виконавче право, а в ряді спеціалізованих вузів – і криміналістика.

Вдосконалення технології викладання лекцій, активне використання проблемного метода навчання, застосування нових можливостей комп'ютерного навчання, активізація і розробка нових форм контролю самостійної роботи студентів (протягом семестру проводиться поточний, проміжний та стоговий контроль), письмові завдання.

Диференційна підготовка до різних видів лекцій: і лекції-установчі, лекції-дискусії, проблемні лекції. Цікавою є французька форма бінома – читання лекції двома викладачами (викладач і практик або викладач і аспірант, або два викладача в формі дискусії).

Збільшення інформаційного насичення лекцій, активне використання в ході лекції роздаточних матеріалів, слайдів, комп'ютерних презентацій.

В системі заочного навчання ефективним є використання фондів електронних лекцій. Проблемою сьогоdnішнього дня є і досвід використання інтернет-технологій у викладанні криміналістики й організації телемостів – відеоконференцій між ученими та практиками різних регіонів і держав, використання їх для підвищення ефективності педагогічної і науково-дослідної діяльності [10].

Науково-технічний прогрес в галузі комунікаційних технологій, розвиток мережі Інтернет дозволяє організувати постійне спілкування студентів як між собою, так і з викладачами, практиками з метою більш ефективного вивчення дисципліни.

Прикладом може бути практика кафедри кримінального процесу та криміналістики Таврійського національного університету імені В.І.Вернадського. Вона стала піонером застосування цього методу. Спочатку Інтер-

нет використовувався студентами лише для обговорення різних тем, потім для відповідей викладачів на питання студентів, "Консультації студентів з криміналістики", потім використання порталів дистанційного навчання (доступ www.crimtea.edu).

Крім традиційної навчально-методичної документації на порталі є посилання на джерела з усіх тем, мультимедійні презентації, словники, довідники, електронні тексти для самостійної перевірки знань. Їх завдання ефективно використовуються для модульного контролю. Корисливою є практика проведення тематичних телемостів з допомогою Інтернет-відеозв'язку. Такі дискусії і конференції відбувалися з 2008 р. між Таврійським університетом, державним університетом Луганська ім. Е.О. Дідоренка і Омською академією МВС Росії "Загальне дактилоскопування населення і утопія або справи близького майбутнього, "Проблема охорони даних досудового розслідування". Організована лекція з криміналістики в on-line режимі між Улан-Уде – Сімферополя проф. д.ю.н. Ю.П. Гармасва на тему "Протидія кримінальному переслідуванню і засоби його запобігання".

Магістрам кафедри теорії права та держави юридичного факультету Київського національного університету спеціальності "Верховенство права" читає кандидат юридичних наук, працівник Європейського суду (Франція, Страсбург) Пушкарев Павло Валентинович за складеною програмою.

Телемості можуть використовуватись і для зв'язку з школами, ліцеями з метою реклами учбового закладу і залучення студентів.

1. Смирнова Е.Э. Пути формирования модели специалиста с высшим образованием. – М, 1977. – 136 с. 2. Сигов И.И. Проблемные разработки конкретных социальных моделей специалистов широкого профиля. – Л., 1974. – с. 8. 3. Клименко Н.И. Криминалистика как наука и учебная дисциплина, Днепропетровск, 1995, с. 16. 4. Клименко Н.И. Криминалистика как наука та навчальна дисципліна // Про українське право, ч. IV К і Грамота, 2009, с. 144 – 147. 5. Рассинская Е.Р. Современные проблемы криминалистической дидактики // Криминалистика XXI Материали міжн. науково-практ. конф. Харків: "Право", 2010. – с. 795 – 800. 6. Варцаба В.М. проблеми викладання криміналістики в навчальних закладах // Криминалистика XXI, Материали міжн. науково-практ. конф. Харків: "Право", 2010. – с. 779 – 782. 7. Клименко Н.И. Криминалистические знания в структуре профессиональной подготовки следователя, К.: Вища школа, 1990 с. 45 – 81. 8. Волчеккая Т.С. Актуальные проблемы преподавания криминалистики на современном этапе (по материалам зарубежного опыта) // Криминалистика XXI Материали міжн. науково-практ. конф. Харків: "Право", 2010. – с. 783 – 787. 9. Топчий Б.В. Деякі проблеми підготовки фахівців для слідчих підрозділів органів внутрішніх справ // Криминалистика XXI Материали міжн. науково-практ. конф. Харків: "Право", 2010. – с. 804 – 809. 10. Михайлов М.А. Телекоммуникационные технологии в преподавательской деятельности и научном обучении криминалистов // Криминалистика XXI Материали міжн. науково-практ. конф. Харків: "Право", 2010. – с. 791 – 795. 11. Бахин В.П., Карпов Н.С., Александренко Е.В. Чем могут быть полезны юридической практике кандидатские диссертации // Криминалистичний вісник № 2 (14), К.: ДНДЕКЦ МВС України, 2010, с. 6 – 12.

Надійшла до редколегії 17.05.11

С. Бобровник, проф.

КОМПРОМІС І КОНФЛІКТ ПРИ ДОТРИМАННІ ЗАБОРОН

В статті визначається місце дотримання заборон в системі форм реалізації права, наведені приклади із діючого законодавства, визначені аспекти прояву конфліктних ситуацій, охарактеризовані їх причини і суб'єкти, визначена система правокомпромісних засобів.

Ключові слова: реалізація права, дотримання заборон, причини конфлікту, суб'єкти конфлікту, правокомпромісні засоби.

В статті определено место соблюдения запретов в системе форм реализации права, наведены примеры действующего законодательства, определены аспекты проявления конфликтных ситуаций, дана характеристика их причин и субъектов, определена система компромиссных средств.

Ключевые слова: реализация права, соблюдение запретов, причины конфликтов, субъекты конфликта, правокомпромиссные средства.

The article defines the place of keeping prohibitions in the system of realization of law. There are examples from the active legislation given, aspects of play of confrontational situations defined, causes and subjects characterized, the system of lawful compromising means determined.

Key words: realization of law, keeping a prohibition, causes of conflict, subjects of conflict, lawful compromising means.

Однією з важливих складових механізму правового регулювання є реалізація правових норм. При всій важливості процесу прийняття нормативно – правових актів, вирішального значення має здійснення на практиці вміщених у них вимог. сформульовані у законах норми стають "працюючими" лише за умови їх втілення в дійсність, реалізації у свідомо – вольовій діяльності суб'єктів.

Визначаючи особливості процесу реалізації норм права, слід зазначити, що в залежності від особливостей змісту та характеру суспільних відносин, опосередкованих правом, а також специфіки засобів впливу права на поведінку людей, особливостей змісту норм права, в юридичній літературі обґрунтовується різноманітна класифікація форм реалізації права. Найбільш поширеною вона є в залежності від характеру правореалізуючих дій суб'єктів права. Важливого значення в системі форм реалізації у відповідності до зазначеного критерію є дотримання. Його соціальне призначення полягає у недопущенні вчинення дій, які можуть спричинити шкоду інтересам суспільства, держави, особистості. Це форма реалізації забороняючих норм, що полягає у пасивній поведінці суб'єктів та усвідомленому утриманні від вчинення заборонених законом дій. Сут-

тєве збільшення значення цієї форми реалізації права і визначає актуальність її наукового дослідження.

Дотримання заборон як самостійна форма право реалізації була предметом дослідження у наукових працях М.І. Козюбри, В.А. Лазарева, Д.В. Малько, М.І. Матузова, М.М. Марченка, А.С. Піголкіна, О.В. Петришина, П.М. Рабіновича, О.Ф. Скакун, М.В. Цвіліка. Однак, такий важливий аспект дотримання, як конфліктність та компроміс ще не були предметом наукового пошуку.

Метою цієї наукової публікації є визначення місця дотримання заборон в системі форм реалізації права, характеристика причин та аспектів прояву конкретних ситуацій в процесі дотримання заборон та обґрунтування правокомпромісних засобів їх подолання.

Досягнення поставленої мети, на нашу думку, безпосередньо пов'язаний із характеристикою дотримання як форми реалізації.

Дотримання є формою реалізації забороняючих правових норм, що встановлюють юридичні обов'язки пасивного типу, яка полягає у відмові зобов'язаних осіб від юридично заборонених видів поведінки [1, с. 408].

У свою чергу, А. М. Головістикова вказує на те, що при дотриманні суб'єкти утримуються від вчинення протиправних дій, іншими словами, дотримуються вимог